

Arja Lång

Imetysohjaajakoulutus kätilö- ja terveydenhoitajakoulutuksessa

TYÖPAPERI 39/2017

Arja Lång

Imetysohjaajakoulutus kätilö- ja terveydenhoitajakoulutuksessa

**TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS**

© Kirjoittaja ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-302-947-7(verkkajulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkajulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-947-7>

Helsinki, 2017

Lukijalle

Kansallinen imetyksen edistämisen seurantaryhmä 2016–2020 teki kyselyn imetysohjaajakoulutuksesta ammattikorkeakoulujen kätilö- ja terveydenhoitajakoulutuksesta vastaaville opettajille. Kyselyn pohjana käytettiin THL:n Neuvolatyön kehittämis- ja tutkimuskeskuksen ja Kansallisen imetyksen edistämisen asiantuntijaryhmän vuosien 2008–2009 aikana tekemää kyselyä. Vuoden 2009 kyselyn mukaan imetysohjaajakoulutuksen olivat aloittaneet vuonna 1996 kätilökoulutuksessa Jyväskylän, Oulun seudun ja Pirkanmaan ammattikorkeakoulut sekä Arcada, Nylands Svenska Yrkeshögskola ja vuonna 1993 terveydenhoitajakoulutuksessa Seinäjoen ammattikorkeakoulu (Kansallinen imetyksen edistämisen asiantuntijaryhmä 2009). Imetysohjaajakoulutusta antavat nykyään kaikki kyselyyn vastanneet ammattikorkeakoulut kätilö- ja terveydenhoitajakoulutuksessa.

Kyselyn tulokset hyödyttävät ammattikorkeakoulujen opettajia, jotka suunnittelevat ja toteuttavat imetykseen liittyvää koulutusta. Lisäksi kyselyn tuloksista voivat hyötyä myös terveydenhuollon organisaatioiden asiantuntijat, jotka järjestävät imetysohjaajakoulutusta ja imetykseen liittyvää lisäkoulutusta. Kyselyn tulokset julkaistaan kokonaisuudessaan vain verkkoversiona.

Sisällys

Lukijalle	3
Johdanto	5
Imetysohjaajakoulutus vuosina 2009 ja 2016.....	5
Tavoitteet ja sisällöt	7
Opetusmenetelmät	12
Imetysohjausharjoittelu	12
Näyttökoe tai arvioitava imetysohjaustilanne ja arviointi	14
Koulutuksen kehittäminen ja yhteistyö	17
Yhteenveto	19
Lähteet.....	21

Johdanto

Imetysohjaajakoulutusta koskevan kyselyn tarkoituksena oli saada tietoa imetysohjaajakoulutuksen sisällöistä ja toteuttamistavoista. Kyselyssä selvitettiin, sisältyykö opetussuunnitelmaan WHO:n/Unicefin 20 tunnin imetysohjaajakoulutus (UNICEF 2009, WHO 2009), mihin opintoihin imetysohjaajakoulutus kuuluu sekä koulutuksen laajuus, tavoitteet ja sisältö. Lisäksi selvitettiin, mitä opetusmenetelmiä koulutuksessa käytetään sekä, miten käytännön harjoittelu ja näyttökoe tai arvioitava imetysohjaustilanne toteutetaan. Edelleen kysyttiin, millainen koulutus imetysohjaajakoulutuksesta vastaavilla henkilöillä on ja järjestääkö ammattikorkeakoulu imetysohjaajakoulutusta myös täydennyskoulutuksena. Kysely toteutettiin sähköisesti, ja se sisälsi kyllä/ei-väittämiä, monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä.

Kyselyyn vastasi opettajia 15 ammattikorkeakoulusta, joista kuudessa on sekä kätilö- että terveydenhoitajakoulutus. Näistä Jyväskylän ammattikorkeakoulu vastasi vain kätilökoulutuksen osalta. Kahdesta ammattikorkeakoulusta saatiin vastaus kahdelta kampukselta. Terveydenhoitajakoulutusta koskevaan kyselyyn vastasi Turun ammattikorkeakoulun Salon ja Turun kampukset ja Lapin ammattikorkeakoulun osalta Kemmin ja Rovaniemen kampukset. Laurea-ammattikorkeakoulun vastaus on Tikkurilan ja Otaniemen kampusten yhteinen.

Imetysohjaajakoulutus vuosina 2009 ja 2016

WHO:n/Unicefin imetysohjaajakoulutus on tarkoitettu terveydenhuollon asiantuntijoille ja opiskelijoille, jotka työssään hoitavat ja ohjaavat lasta odottavia ja lapsen saaneita perheitä. Koulutuksen laajuus on vähintään 20 tuntia, ja se sisältää teoriaopintoja ja käytännön harjoittelua. (UNICEF 2009, WHO 2009.) Imetysohjaajakoulutus on kuulunut kummankin kyselyn ajankohtana pakollisiin opintoihin lähes kaikissa ammattikorkeakouluissa (Taulukot 1 ja 2). Vuoden 2016 kyselyn mukaan monissa ammattikorkeakouluissa imetysohjaajakoulutus kuuluu opintojaksoon, jossa toisena sisältökokonaisuutena on varhainen vuorovaikutus.

Kätilökoulutuksessa kaikissa ammattikorkeakouluissa imetysohjaajakoulutuksen laajuus on 1,5 opintopistettä (op), joka sisältää 40 tuntia opiskelijan työtä (Taulukko 1). Taulukossa 1 on kuvattu vuosien 2009 (Kansallinen imetyksen edistämisen asiantuntijaryhmä 2009) ja 2016 kyselyjen tuloksia kätilökoulutuksen osalta rinnakkain.

Taulukko 1. Imetysohjaajakoulutus kättilökoulutuksessa vuosina 2009 ja 2016

	2009				2016		
Ammattikorkeakoulu	Sisältyykö imetysohjaajakoulutus?	Mihin opintoihin koulutus kuuluu?	op	Koulutusta järjestetty vuodesta	Sisältyykö imetysohjaajakoulutus?	Mihin opintoihin koulutus kuuluu?	op
Jyväskylän	Kyllä	P ja Ve	3	1996	Kyllä	P	1,5
Tampereen (aikaisemmin Pirkanmaan)	Kyllä	P	1,5	1996	Kyllä	P	1,5
Oulun (aikaisemmin Oulun seudun)	Kyllä	P	1,5	1996	Kyllä	Vv	1,5
Turun	Ei	-	-	-	Kyllä	P	1,5
Savonia	Kyllä	P	1,5	2000	Kyllä	P	1,5
Metropolia	Kyllä	P	3	1998	Kyllä	P	1,5
Arcada-Nylands Svenska yh	Kyllä	P	3	1996	-	-	-
YH Novia Vård	Kyllä	P	1,5	2000	-	-	-

- = ei vastausta, P = pakollinen, Vv = vapaasti valittava, Ve = vaihtoehtoinen

Terveystieteiden koulutuksessa imetysohjaajakoulutuksen laajuus vaihtelee 0,75 opintopisteen ja 2 opintopisteen välillä (Taulukko 2). Taulukossa 2 on kuvattu vuosien 2009 (Kansallinen imetyksen edistämisen asiantuntijaryhmä 2009) ja 2016 kyselyjen tuloksia terveystieteiden koulutuksen osalta rinnakkain.

Taulukko 2. Imetysohjaajakoulutus terveystieteiden koulutuksessa vuosina 2009 ja 2016

	2009				2016		
Ammatti-korkeakoulu	Sisältyykö imetysohjaajakoulutus?	Mihin opintoihin koulutus kuuluu?	op	Koulutusta järjestetty vuodesta	Sisältyykö imetysohjaajakoulutus?	Mihin opintoihin koulutus kuuluu?	op
Diakonia	Ei	-	-	-	Kyllä	P	1
Metropolia	Kyllä	P	1,5	2004	Kyllä	P	1,5
Lapin, Kemi	Ei	-	-	-	Kyllä	P	0,75
Hämeen	Kyllä	P	1,5	2000	Kyllä	P	1,5
Savonia	Kyllä	P	1,5	2003	Kyllä	P	1,5
Lapin, Rovaniemi	Ei	-	-	-	Kyllä	P	0,75
Karelia	Kyllä	P	1,5	2001	Kyllä	P	1,5
Saimaan	Kyllä	P	1,5	2002	Kyllä	P	1,5
Turun, Salo	Kyllä	P	0,75	2006	Kyllä	P	1
Seinäjoen	Kyllä	Vv	3	1993	Ei	Vv	2
Laurea / Tikkurila ja Otaniemi	Kyllä	P ja Ve	2	2003	Kyllä	P	1
YH Novia Vård / Turku	Kyllä	P	1,5	2000	Kyllä	P	0,75
Vaasan	Kyllä	P	1	2002	Kyllä	P	1
Turun, Turku	Ei	-	-	-	Kyllä	P	1,5
Tampereen (aikaisemmin Pirkanmaan)	Kyllä	P ja Vv	1,5	1997	Kyllä	P	1,5
Kymen laakson	Ei	-	-	-	Kyllä	P	1,5
Mikkelin	Kyllä	Ve	1,5	1995	Kyllä	P	2
Arcada-Nylands Svenska yh	Kyllä	P	2	1996	-	-	-
Jyväskylän	Kyllä	Ve ja Vv	3	1996	-	-	-
Kajaanin	Kyllä	Vv	3	-	-	-	-
Keski-Pohjan-maan	Kyllä	P ja Vv	1	2002	-	-	-

- = ei vastausta, P = pakollinen, Vv = vapaasti valittava, Ve = vaihtoehtoinen

Vuonna 2009 oli sekä kättilö- että terveydenhoitajakoulutuksessa kolme ammattikorkeakoulua, joissa imetysohjaajakoulutuksen laajuus oli 3 opintopistettä. Vuoden 2009 jälkeen opetussuunnitelmiin on tehty muutoksia ja lähiopetustuntien määrää on vähennetty. Lähiopetustuntien väheneminen on pienentänyt myös imetysohjaajakoulutuksen tuntimääriä. Vuonna 2016 kyselyn aikana oli kaksi ammattikorkeakoulua, Oulun ja Seinäjoen ammattikorkeakoulut, joissa imetysohjaajakoulutus ei kuulunut pakollisiin opintoihin (taulukot 1 ja 2). Oulun ammattikorkeakoulussa kättilöopiskelijat on velvoitettu valitsemaan imetysohjaajakoulutus opintoihinsa. Sekä Oulun että Seinäjoen ammattikorkeakouluissa uusien opetussuunnitelmien mukaan imetysohjaajakoulutus kuuluu pakollisiin opintoihin.

Imetysohjaajakoulutuksen vaatimuksiin kuuluu yleensä läsnäolovelvoite ja osallistuminen opetukseen ja harjoitteluun. Joskus opiskelija joutuu olemaan poissa opetuksesta tai harjoittelusta eikä pysty suorittamaan opintoja esimerkiksi toisen ryhmän mukana. Tällaisia tilanteita on ratkaistu ammattikorkeakouluissa siten, että opiskelija korvaa poissaolot osallistumalla imetystukiryhmän, neuvolan tai sairaalan imetysohjaustilanteisiin.

Tavoitteet ja sisällöt

Imetysohjaajakoulutuksen tavoitteet ovat hyvin samansuuntaisia kättilö- ja terveydenhoitajakoulutuksessa. Tavoitteita kuvattiin laajoina kokonaisuuksina vain muutamalla lauseella tai pikkutarkasti eritellen päätaavoitteet ja niiden sisällä olevat pienemmät osatavoitteet. Tavoitteiden lukumäärä vaihteli yhdestä kymmeneen. Eniten tavoitteissa kuvattiin imetyksen merkitystä ja etuja, varhaisen vuorovaikutuksen tukemista, imettämisen edistämistä raskauden aikana ja synnytyksen jälkeen, maidon erityistä ja erityksen ylläpitämistä. Lisäksi rintamaidon ravitsemuksellinen merkitys, imettävän äidin ja vastasyntyneen perheen tukeminen ja ohjaus sekä erityistilanteissa ohjaaminen olivat keskeisiä tavoitteita. Tavoitteet sisälsivät myös opiskelijan ohjaustaitoihin ja imetysmyönteisyyteen liittyviä asioita. Imetysaihe sisältyy myös muiden opintojaksojen kuten varhaisen vuorovaikutuksen, naisten ja lasten hoitotyön, kättilötyön syventävien opintojen ja harjoittelujen oppimistavoitteisiin.

Imetysohjaajakoulutuksen sisältöjä kuvattiin pitkinä luetteloina tai muutamalla ranskalaisella viivalla sekä näiden kuvausten välimuotoina. Vastaukset imetysohjaajakoulutuksen sisällöstä analysoitiin siten, että kuvauksista etsittiin mainintoja, jotka luokiteltiin WHO:n/Unicefin imetysohjaajakoulutuksen aihealueiden mukaisesti. Aihealueet, imetysohjaajakoulutuksen teorialuentien sisältö, on kuvattu suomen kielellä THL:n verkkosivuilla. (THL 2017, UNICEF 2009, WHO 2009.)

IMETYSOHJAAJAKOULUTUKSEN TEORIATUNTIEN SISÄLTÖ

1. Vauvamyönteisyysohjelma ja WHO/Unicef imeväisikäisten ja pikkulasten ruokinnan globaali strategia (the WHO/UNICEF Global Strategy for Infant and Young Child Feeding)

- globaalin strategian keskeiset tavoitteet
- vauvamyönteisyysohjelman tavoitteet
- 10 askelta onnistuneeseen imetykseen

2. Vuorovaikutustaidot: aktiivinen kuunteleminen ja luottamuksen vahvistaminen

- sanaton viestintä
- avoimet kysymykset
- kiinnostuksen osoittaminen ja reflektointi
- myötätunnon osoittaminen
- tuomitsevien ilmaisujen välttäminen
- äidin tunteiden hyväksyminen
- äidin ja lapsen vahvuuksien tunnistaminen ja esiintuominen
- käytännön avun antaminen
- tilanteeseen sopivan tiedon antaminen
- ehdotusten tekeminen

3. Imetysohjaus raskauden aikana

- millaista tietoa vanhemmat tarvitsevat imetyksestä raskauden aikana
- voiko imetykseen valmistautua?
- tehostettua tukea tarvitsevien perheiden tunnistaminen
- vuorovaikutustaidot: miten ottaa imetys puheeksi raskausaikana

4. Imetyksen suojelu

- miten mainonta vaikuttaa vanhempien päätökseen vauvan ruokinnasta
- äidinmaidonkorvikkeiden kansainvälinen markkinointikoodi sekä äidinmaidonkorvikkeiden markkinointia koskeva Suomen lainsäädäntö
- terveydenhuoltohenkilöstön vastuu

5. Synnytyksen hoitokäytännöt ja imetys

- synnytyksen aikaiset hoitokäytännöt, jotka tukevat imetyksen käynnistymistä
- varhaisen ihokontaktin merkitys ja toteutus
- miten edesauttaa ensi-imetystä
- miten tukea imetyksen käynnistymistä keisarileikkauksen jälkeen
- vauvamyönteisten hoitokäytäntöjen toteuttaminen, jos äiti ei imetä

6. Miten maito siirtyy rinnasta vauvaan?

- rinnan anatomia ja fysiologia
- maidoneritys ja sen säätely
- vauvan imemisote ja tehokas imeminen
- rintojen hoito

7. Imetyksessä avustaminen

- hyvän imetysasennon tunnusmerkit
- imetystarkkailu
- miten ohjata äitiä löytämään hyvä imetysasento ja auttamaan vauva rinnalle
- vaikeuksia rintaan tarttumisessa ja imemisen käynnistymisessä

8. Imetystä tukevat käytännöt

- vierihoitoon kannustavan ilmapiirin luominen ja äidin tukeminen
- lapsentahtinen imetys
- unelias tai itkuinen vauva
- lisämaidon antamisen vaikutus imetyksen käynnistymiseen
- tutin ja tuttipullon käytön välttäminen
- varhaisen imetyksen esteiden poistaminen

9. Maitomäärä

- ”maito ei riitä”
- lapsen normaali painonkehitys ja kasvu
- miten tehostaa vauvan imemistä ja lisätä äidin maitomäärää

10. Lapsesta johtuvat erityistilanteet

- ennenaikaisesti syntyneen, pienipainoisen tai sairaan vastasyntyneen imetys
- monikkovauvojen imetys
- hypoglykemian, keltaisuuden ja kuivumisen ehkäisy
- lisämaidon antaminen lääketieteellisestä syystä

11. Jos vauva ei voi imeä rintaa

- maidon lypsäminen käsin ja koneella
- lypsetyn maidon säilytys
- äidinmaidon luovuttaminen ja luovutetun äidinmaidon käyttö
- hörpytys

12. Rinnan ja rinnanpäiden ongelmat

- rintojen pakkautuminen
- tiehyttukos ja rintatulehdus
- aristavat ja haavaiset rinnanpäät

13. Imettävän äidin terveys ja hyvinvointi

- imettävän äidin ravitsemus
- imetys ja ehkäisy
- imetys äidin sairastuessa
- imetys ja äidin lääkitys

14. Jatkuva tuki

- valmistautuminen sairaalasta kotiutumiseen
- imetystuki kotiutumisen jälkeen
- imetys ja työssäkäynti
- taaperoimetys
- imetyksen vertaistuki

15. Kohti vauvamyönteisyyttä

- miten vauvamyönteisyys näkyy synnytyssairaalan toiminnassa
- mitkä ovat suurimmat haasteet matkalla vauvamyönteisyyteen
- miten nämä haasteet voitaisiin voittaa
- vauvamyönteisyyden arviointi

Vastaukset imetysohjaajakoulutuksen sisällöstä analysoitiin erikseen kättilö- ja terveydenhoitajakoulutuksen osalta ja kaikki sisältöä kuvaavat maininnat luokiteltiin johonkin WHO:n/Unicefin aihealueeseen. Analyysin tulokset on kuvattu taulukoissa 3 ja 4. Osa ammattikorkeakouluista vastasi, että koulutuksen sisältö on WHO:n tai THL:n aihealueet tai molemmat. Tarkempia sisältökuvauksia ei näissä vastauksissa ollut, joten näiden ammattikorkeakoulujen kohdalle on merkitty tähdet kuvaamaan WHO:n/Unicefin ja THL:n imetysohjaajakoulutuksen aihealueita. (Taulukot 3 ja 4.)

Eniten sisältömainintoja tuli sekä kättilö- että terveydenhoitajakoulutuksessa aihealueeseen ”imetysohjaus raskauden aikana”. Se sisältää aiheet: millaista tietoa vanhemmat tarvitsevat imetyksestä raskauden aikana, voiko imetykseen valmistautua, tehostettua tukea tarvitsevien perheiden tunnistaminen ja vuorovaikutustaidot: miten ottaa imetys puheeksi raskausaikana.

Sisältökuvauksissa oli mainintoja, joita ei ole WHO:n/Unicefin aihealueissa. Imetysohjaajakoulutuksen sisällöt, kuten imetyksen edut ja tärkeys, ravitsemussuositukset, äidinmaidon koostumus, on tulkittu kuuluviksi aihealueeseen ”imetysohjaus raskauden aikana”. Tupakointia ja alkoholin käyttöä kuvaavat maininnat on sijoitettu aihealueeseen ”imettävän äidin terveys ja hyvinvointi”, ohjaukseen ja imetyksen havainnointiin liittyvät maininnat on sijoitettu aihealueeseen ”vuorovaikutustaidot”. (Taulukot 3 ja 4.)

Taulukoissa 3 ja 4 on kuvattu kunkin ammattikorkeakoulun rivillä määrät, kuinka monta mainintaa on aihealueesta sisältökuvauksessa. Esimerkiksi Jyväskylän ammattikorkeakoulun kättilökoulutuksessa (taulukko 3) on kolme ”imetysohjaus raskauden aikana” mainintaa. Aihealueisiin ”vuorovaikutustaidot”, ”miten maito siirtyy rinnasta vauvaan”, ”lapsesta johtuvat erityistilanteet” ja ”rinnan ja rinnanpään ongelmat” liittyviä mainintoja on sisältökuvauksessa kussakin aihealueessa yksi. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Imetysohjaajakoulutuksen keskeinen sisältö kättilökoulutuksessa

	Vauvamyönteisysohjelma	Vuorovaikutustaidot Aktiivinen kuunteleminen ja luottamuksen vahvistaminen	Imetysohjaus raskauden aikana	Imetyksen suojeleminen	Synnytyksen hoitokäytännöt ja imetys	Miten maito siirtyy rinnasta vauvaan	Imetyksessä avustaminen	Imetystä tukevat käytännöt	Maitomäärä	Lapsesta johtuvat erityistilanteet	Jos lapsi ei voi imeä rintaa	Rinnan ja rinnanpään ongelmat	Imettävän äidin terveys ja hyvinvointi	Jatkuva tuki	Kohti vauvamyönteisyyttä
Ammattikorkeakoulu															
Jyväskylän		1	3			1				1		1			
Tampereen			2			1						1			
Oulun	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Turun			4	1		1								1	1
Savonia			5	1		1		1	1			1		1	1
Metropolia	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

* = sisältönä WHO:n/Unicefin aihealueet

Taulukko 4. Imetysohjaajakoulutuksen keskeinen sisältö terveydenhoitajakoulutuksessa

	Vauvamyönteisyysohjelma	Vuorovaikutustaidot Aktiivinen kuunteleminen ja luottamuk- sen vahvistaminen	Imetysohjaus raskauden aikana	Imetyksen suojele	Synnytyksen hoitokäytännöt ja imetys	Miten maito siirtyy rinnasta vauvaan	Imetyksessä avustaminen	Imetystä tukevat käytännöt	Maitomäärä	Lapsesta johtuvat erityisilanteet	Jos lapsi ei voi imeä rintaa	Rinnan ja rinnanpäiden ongelmat	Imettävän äidin terveys ja hyvinvointi	Jatkuva tuki	Kohti vauvamyönteisyyttä
Ammattikorkea-koulu															
Diakonia	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Metropolia	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Lapin, Kemi	1	1	2		1	1			1	1		1			1
Hämeen	1	1	1		1	1		1		1		1	1		
Savonia	1		3			1		1	1			1	1	1	
Lapin, Rovaniemi	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Karelia	1	2	4			1	1	1		1		1		1	1
Saimaan	1	1	3	2	1	1			1	1		1			1
Turun, Salo	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Seinäjoen	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Laurea amk / Tikkurila ja Otaniemi		1	3		1			1		1		1	1	1	
YH Novia Vård / Turku	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vaasan			2	1						1		1	1	1	
Turun, Turku	1	1	3	1	1	1		1		1		1		1	1
Tampereen		1	1			1			1			1			
Kymenlaakson	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Mikkelin	1	1	1	1		1		1		1	1	1			

* = sisältönä WHO:n/Unicefin tai THL:n aihe-
alueet

- = ei vastausta

Opetussuunnitelmakuvaukset ja niissä olevat opintojaksojen tavoitteet ja sisällöt ovat usein niukkoja ja kuvaavat vain keskeisimmät asiat. Vastausten perusteella on todennäköistä, että opintojaksokuvauksissa on aihealueita yhdistetty samaan tavoite- ja sisältökuvaukseen, jolloin kaikki imetysohjaajakoulutukseen liittyvät asiat eivät tule esille opintojaksokuvauksissa. Tämä voi selittää sen, että monen ammattikorkeakoulun sisältökuvauksessa on puutteita verrattuna WHO:n/Unicefin aihealueisiin.

Opetusmenetelmät

Kaikissa ammattikorkeakouluissa on käytössä näyttökoe tai arvioitava imetysohjaustilanne. Suuri osa käyttää opetusmenetelminä sekä kättilö- että terveydenhoitajakoulutuksessa teoriaopetusta, itsenäistä opiskelua, ja käytännön harjoittelua. Yli puolet käyttää opetusmenetelminä tehtävää, kirjallista koetta sekä verkko- ja laboraatio-opetusta. Puolet ammattikorkeakouluista käyttää simulaatio-opetusta opetusmenetelmänä ja kahdessa ammattikorkeakoulussa on käytössä kirjallinen raportti imetysohjaustilanteesta.

Simulaatio-opetus, verkko-opetus ja verkkotentit ovat käyttökelpoisia menetelmiä ohjaustaitojen ja teoreettisen tiedon opettamiseen ja oppimiseen sekä opiskelijoiden osaamisen arvioimiseen. Niiden suunnittelu vaatii kuitenkin resursseja ja monissa ammattikorkeakouluissa on vain yksi tai kaksi opettajaa vastaamassa imetysohjaajakoulutuksen toteuttamisesta, jonka vuoksi opetusmenetelmien muuttaminen vaatii aikaa.

Imetysohjausharjoittelu

Kyselyssä ei määritelty tarkemmin, mitä imetysohjaukseen liittyvällä käytännön harjoittelulla tarkoitetaan. Vastaukset voivat kuvata joko imetysohjaajakoulutuksen aikana tapahtuvaa tai opintojen loppuvaiheen harjoittelujen yhteydessä tapahtuvaa imetysohjausharjoittelua tai molempia. Sekä kättilö- että terveydenhoitajakoulutus sisältää paljon ammattitaitoa edistävää harjoittelua. Molempien tutkinto-ohjelmien opiskelijoilla on useita harjoittelujaksoja, joiden aikana he ohjaavat ja hoitavat lasta odottavia ja lapsen saaneita perheitä ja harjoittelevat imetysohjausta.

Kättilökoulutuksessa ammattitaitoa edistävän harjoittelun kokonaislaajuus on 135 op, josta vähintään 60 opintopistettä suoritetaan kättilötyön toimintaympäristöissä (Opetusministeriö 2006). Kättilökoulutuksessa imetysohjausharjoittelu toteutuu useimmiten äitiysneuvolassa, synnytysosalissa, lapsivuodeosastolla ja vastasyntyneiden teho-osastolla (taulukko 5).

Taulukko 5. Imetysohjausharjoittelu kättilökoulutuksessa

Ammattikorkeakoulu	Äitiysneuvolassa	Synnyttäjien vastaanotolla/ Synnytyspoliklinikalla	Synnytysosalissa	Lapsivuodeosastolla	Vastasyntyneiden teho- osastolla	Imetyspoliklinikalla	Lastenneuvolassa	Jossakin muualla
Jyväskylän	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	-
Tampereen	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	-	-	-	-
Oulun	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-
Turun	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	-
Savonia	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	-
Metropolia	-	-	-	-	-	-		Kyllä

Terveydenhoitajakoulutuksessa ammattitaitoa edistävän harjoittelun kokonaislaajuus on 100 op, josta vähintään 25 opintopistettä suoritetaan terveydenhoitotyön toimintaympäristöissä (Opetusministeriö 2006). Terveydenhoitajakoulutuksessa imetysohjausta harjoitellaan useimmiten äitiysneuvolassa, lapsivuodeosastolla ja lastenneuvolassa (taulukko 6).

Taulukko 6. Imetysohjausharjoittelun toteutuminen terveydenhoitajakoulutuksessa

Ammattikorkeakoulu	Äitiysneuvolassa	Synnyttäjien vastaanotolla/ Synnytyspoliklinikalla	Synnytyssalissa	Lapsivuodeosastolla	Vastasyntyneiden teho-osastolla	Imetyspoliklinikalla	Lastenneuvolassa	Jossakin muualla
Diakonia	Kyllä	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä
Metropolia	Kyllä	-	-	Kyllä	-	-	Kyllä	-
Lapin, Kemi	Kyllä	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Ei	-
Hämeen	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	-	Kyllä	-
Savonia	Kyllä	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	Ei	Kyllä	-
Lapin, Rovaniemi	Kyllä	-	-	Kyllä	-	-	Kyllä	-
Karelia	-	-	-	Kyllä	-	Kyllä	-	-
Saimaan	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Turun, Salo	Kyllä	-	-	Kyllä	-	-	Kyllä	-
Seinäjoen	Kyllä	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä	Ei
Laurea amk / Tikkurila ja Otaniemi	Kyllä	-	-	Kyllä	-	-	Kyllä	-
YH Novia Vård / Turku	Kyllä	-	-	-	-	-	Kyllä	-
Vaasan	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei
Turun, Turku	Kyllä	-	-	-	-	-	Kyllä	-
Tampereen	Kyllä	-	-	Kyllä	-	-	Kyllä	-
Kymenlaakson	Kyllä	-	-	Kyllä	-	-	Kyllä	-
Mikkelin	-	-	-	Kyllä	-	-	-	-

Ammattikorkeakouluilla on myös muita paikkoja, joissa opiskelijat voivat harjoitella imetysohjausta. Vastauksista ei käynyt ilmi, millaisia nämä muut imetysohjausharjoittelupaikat ovat. Käyvätkö opiskelijat esimerkiksi imetystukiryhmien tilaisuuksissa vai järjestetäänkö koulutuksen aikana tapahtumia, jolloin opiskelijat voivat osallistua imetysohjaukseen?

Näyttökoe tai arvioitava imetysohjaustilanne ja arviointi

Imetysohjaajakoulutuksen suoritusvaatimukseen kuuluu, että opiskelija toteuttaa imetysohjaukseen liittyvän näyttökokeen tai arvioitavan imetysohjaustilanteen joko imetysohjaajakoulutuksen tai harjoittelujakson aikana. Saman ryhmän opiskelijat voivat suorittaa näyttökokeen tai arvioitavan imetysohjaustilanteen eri paikoissa ja eri ajankohtina. Sekä kättilö- että terveydenhoitajakoulutuksessa näyttökoe tai arvioitava imetysohjaustilanne toteutuu useimmiten lapsivuodeosastolla. (Taulukot 7 ja 8.)

Taulukko 7. Näyttökoe tai arvioitava imetysohjaustilanne kättilökoulutuksessa

Ammattikorkeakoulu	Imetyspoliklinikalla	Synnytyspoliklinikalla	Potilashotellissa	Synnytyssalissa	Lapsivuodeosastolla	Äitiysneuvolassa	Lastenneuvolassa	Vastasyntyneiden tehoosastolla	Jossakin muualla, missä?
Jyväskylän	-	-	-	-	Kyllä	-	-	-	-
Tampereen	-	-	-	-	Kyllä	-	-	-	-
Oulun	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Kyllä
Turun	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei
Savonia	Ei	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Ei	-
Metropolia	-	-	-	-	-	-	-	-	Kyllä

Taulukko 8. Näyttökoe tai arvioitava imetysohjaustilanne terveydenhoitajakoulutuksessa

Ammattikorkeakoulu	Imetyspoliklinikalla	Synnytyspoliklinikalla	Potilashotellissa	Synnytyssalissa	Lapsivuodeosastolla	Äitiysneuvolassa	Lastenneuvolassa	Vastasyntyneiden teho-osastolla	Jossakin muualla,
Diakonia	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	Ei	Kyllä
Metropolia	-	-	-	-	Kyllä	-	Kyllä	-	-
Lapin, Kemi	Ei	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	-
Hämeen	-	-	-	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	-
Savonia	Ei	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Ei	-
Lapin, Rovaniemi	-	-	-	-	Kyllä	-	-	-	-
Karelia	Ei	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Ei	Ei
Saimaan	-	-	-	-	Kyllä	-	-	-	-
Turun, Salo	-	-	-	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	-
Seinäjoen	Kyllä	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Ei	Ei
Laurea amk / Tikkurila ja Ota- niemi	-	-	-	-	Kyllä	-	-	-	-
YH Novia Vård / Turku	-	-	-	-	-	Kyllä	Kyllä	-	-
Vaasan	Kyllä	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei
Turun, Turku	-	-	-	-	-	Kyllä	Kyllä	-	-
Tampereen	-	-	-	-	Kyllä	-	-	-	-
Kymenlaakson	-	-	-	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	-
Mikkelin	-	-	-	-	Kyllä	-	-	-	-

Näyttökoe tai arvioitava imetysohjaustilanne voi toteutua myös paikoissa, joita ei ollut kyselyn vastausvaihtoehtoina. Oulun ammattikorkeakoulussa opiskelijan näyttökoe voi tapahtua oppilaitoksessa simuloitussa harjoitustilanteessa. Kahden muun ammattikorkeakoulun osalta ei ollut tarkempaa tietoa, missä näyttökoe tai arvioitava imetysohjaustilanne toteutuu. (Taulukot 7 ja 8.)

Opiskelijan näyttökokeen tai imetysohjaustilanteen arvioijana kätilökoulutuksessa on useimmiten terveydenhoitaja, kätilö tai sairaanhoitaja, jolla on imetysohjaajan tai imetysohjaajan pätevyys (taulukko 9).

Taulukko 9. Kätilöopiskelijan näyttökokeen tai imetysohjaustilanteen arvioija

Ammattikorkeakoulu	Ohjaava opettaja, imetysohjaajan pätevyys	Ohjaava opettaja, imetyskouluttajan pätevyys	Ohjaava opettaja, ei imetysohjaajan tai imetyskouluttajan pätevyyttä	Kätilö, terveydenhoitaja tai sairaanhoitaja, imetysohjaajan pätevyys	Kätilö, terveydenhoitaja tai sairaanhoitaja, imetyskouluttajan pätevyys	Muu
Jyväskylän	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	-
Tampereen	-	-	-	Kyllä	-	-
Oulun	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	-	-
Turun	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	-
Savonia	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Kyllä	-
Metropolia	-	Kyllä	-	-	Kyllä	-

Terveydenhoitajakoulutuksessa näyttökokeen tai arvioitavan imetysohjaustilanteen arvioijana on useimmiten kätilö, terveydenhoitaja tai sairaanhoitaja, jolla on imetyskouluttajan pätevyys (taulukko 10).

Taulukko 10. Terveydenhoitajaopiskelijan näyttökokeen tai imetysohjaustilanteen arvioija

Ammattikorkeakoulu	Ohjaava opettaja, imetysohjaajan pätevyys	Ohjaava opettaja, imetyskouluttajan pätevyys	Ohjaava opettaja, ei imetysohjaajan tai imetyskouluttajan pätevyyttä	Kätilö, terveydenhoitaja tai sairaanhoitaja, imetysohjaajan pätevyys	Kätilö, terveydenhoitaja tai sairaanhoitaja, imetyskouluttajan pätevyys	Muu
Diakonia	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei	-
Metropolia	-	Kyllä	-	-	Kyllä	-
Lapin, Kemi	-	Kyllä	-	-	-	-
Hämeen	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	-	-
Savonia	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Kyllä	-
Lapin, Rovaniemi	-	Kyllä	-	-	Kyllä	-
Karelia	-	-	-	-	Kyllä	-
Saimaan	-	Kyllä	-	-	Kyllä	Kyllä
Turun, Salo	-	-	-	Kyllä	Kyllä	-

Seinäjoen	Ei	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei
Laurea amk / Tikkurila ja Ota- niemi	-	Kyllä	-	-	-	-
YH Novia Vård / Turku	-	-	-	Kyllä	-	-
Vaasan	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	Ei
Turun, Turku	-	-	-	Kyllä	Kyllä	-
Tampereen	-	-	-	Kyllä	-	-
Kymenlaakson	-	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	-
Mikkelin	-	-	-	Kyllä	Kyllä	-

Kätilökoulutuksessa kaikki imetysohjaajakoulutuksesta vastaavat opettajat ovat vähintään imetyskouluttajia ja Turun ammattikorkeakoulun imetysohjaajakoulutuksesta vastaavalla opettajalla on IBCLC – pätevyys (International Board Certified Lactation Consultant). Terveystieteiden koulutuksessa lähes kaikilla imetysohjaajakoulutuksesta vastaavilla on imetyskouluttajan koulutus. Terveystieteiden koulutuksessa Yrkehögskolan Novia, Mikkelin ja Turun ammattikorkeakouluissa imetysohjaajakoulutuksesta vastaavalla opettajalla on IBCLC pätevyys.

Useimmat ammattikorkeakoulut antavat imetysohjaajakoulutuksen suorittamisesta todistuksen. Jos todistusta ei anneta, tulee opintorekisteriin merkintä, että opiskelijan imetykseen liittyvät opinnot vastaavat WHO:n/Unicefin 20 tunnin imetysohjaajakoulutusta. Neljä ammattikorkeakoulua ei anna todistusta eikä vastauksista käynyt ilmi, tuleeko opintorekisteriin merkintä siitä, vastaako koulutus WHO:n/Unicefin imetysohjaajakoulutuksen vaatimuksia.

Koulutuksen kehittäminen ja yhteistyö

Ammattikorkeakoulujen suunniteltu imetysohjaajakoulutuksen kehittäminen keskittyy opetussuunnitelmiin, opetusmenetelmiin ja täydennyskoulutukseen. Puolet ammattikorkeakouluista toteuttaa imetysohjaajakoulutusta sairaanhoitajaopiskelijoille ja kaksi ammattikorkeakoulua haluaisi tarjota imetysohjaajakoulutusta myös sairaanhoitajaopiskelijoille esimerkiksi vaihtoehtoisina opintoina. Näyttöön perustuvaa tietoa halutaan sisällyttää vielä vahvemmin opetussuunnitelmiin ja imetysohjauksen tavoitteet halutaan selkeämmin esille harjoittelujaksoilla äitiys- ja lastenneuvoloissa sekä lasten ja vastasyntyneiden teho-osastolla.

Opetusmenetelmien kohdalla tuli esille tarve kehittää näyttökokeita. Näyttökokeen voisi tehdä joko harjoittelussa tai oppilaitoksessa. Näyttökokeen vastaanottajan tulisi olla imetyskouluttaja tai IBCLC - asiantuntija ja näyttökokeelle ja sen purkutilanteelle tulisi olla riittävästi aikaa. Osa ammattikorkeakouluista toivoi useammalle opettajalle imetyskouluttajan pätevyyttä. Imetysohjaajakoulutuksen opetusmenetelmiä halutaan kehittää siten, että ne edistävät opiskelijan ohjausosaamista. Koulutusta halutaan myös muuttaa enemmän verkko- ja virtuaaliopinnoiksi. Opettajat täydentävät osaamistaan osallistumalla imetyskouluttaji-

en ja alueellisten yhteistyöverkostojen tapaamisiin. Täydennyskoulutuksena imetysohjaajakoulutusta järjestää seitsemän ammattikorkeakoulua.

Useat ammattikorkeakoulut tekevät yhteistyötä yliopisto- tai keskussairaalan kanssa. Turun ammattikorkeakoulu kehittää Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin ja muiden alueen organisaatioiden kanssa imetyspolkuhanketta. Karelia-ammattikorkeakoulu ja Pohjois-Karjalan keskussairaala ovat perustaneet Vauvamyönteisyystyöryhmän, joka kokoontuu pari kertaa vuodessa. Saimaan ammattikorkeakoulun opettaja toimii alueellaan imetysohjauksen aluekoordinaattorina. Lisäksi opettajat tekevät yhteistyötä Kätilöyhdistyksen, Ensi- ja turvakotien liiton, Folkhälsanin ja Imetyksen tuki ry:n kanssa. Näiden järjestöjen kanssa on toteutettu koulutuspäiviä ammattilaisille, opiskelijoille ja kansalaisjärjestöjen työntekijöille. Imetysohjaajakoulutusta toivottiin kehitettävän yhteistyössä työelämän, IBCLC -asiantuntijoiden ja Imetyksen Tuki ry:n kanssa. Muutama ammattikorkeakoulu tekee yhteistyötä muiden ammattikorkeakoulujen kanssa. Laurea-ammattikorkeakoulu ja Metropolia Ammattikorkeakoulu tekevät yhteistyötä näyttökokeiden järjestämisessä ja Metropolia Ammattikorkeakoulu tekee yhteistyötä Viron ammattikorkeakoulun kanssa. Toiveena oli yhteistyön lisääminen ammattikorkeakoulujen kesken.

Sairaalan imetyskouluttajat osallistuvat imetysohjaajakoulutukseen luennoitsijana, ohjaavat opiskelijoita harjoittelujaksoilla sekä ottavat vastaan imetysohjausnäyttöjä. Sairaaloissa toimivat IBCLC -tutkinnon suorittaneet kätilöt ovat mukana kehittämässä imetysohjaajakoulutusta.

Yhteenveto

Kaikissa kyselyyn vastanneissa ammattikorkeakouluissa imetysohjaajakoulutus kuuluu tulevana vuosina pakollisiin opintoihin kättilö- ja terveydenhoitajakoulutuksessa. Imetysohjaajakoulutuksen tavoitteita, sisältöä ja opetusmenetelmiä on hyvä tarkastella säännöllisesti ja tarpeen mukaan tehdä muutoksia opetussuunnitelmiin. Imetysohjaajakoulutuksen sisällön tulee olla WHO:n/Unicefin imetysohjaajakoulutuksen aihealueiden mukainen. (UNICEF 2009, WHO 2009.) Hoitosuosituksen mukaan kättilö-, terveydenhoitaja- ja sairaanhoitajakoulutuksessa tulee kiinnittää huomiota opiskelijoiden vuorovaikutus- ja ohjaustaitojen kehittämiseen (Hakulinen-Viitanen & Koskinen 2010).

Ammattikorkeakoulujen opettajien mukaan kättilö- ja terveydenhoitajaopiskelijoiden osaamisen ja ohjaustaitojen kehittymisen kannalta on tarpeellista, että imetykseen liittyviä aiheita sisältyy monipuolisesti erityisesti opintojen loppuvaiheeseen imetysohjaajakoulutuksen lisäksi. Opetusmenetelmiä käytetään imetysohjaajakoulutuksessa monipuolisesti. Myös uudenlaiset menetelmät, kuten simulaatio- ja verkko-opetus, ovat käytössä. Opetusmenetelmiä halutaan jatkossa kehittää yhteistyössä ohjaajien tai eri ammattikorkeakoulujen kanssa.

Imetysohjausharjoittelun ja näyttökokeen tai imetysohjaustilanteen ohjaajana ja arvioijana on usein imetysohjaaja tai imetyskouluttaja. Imetysohjausharjoittelun tulisi tapahtua imetysohjaajakoulutuksen saaneen terveydenhuollon ammattilaisen ohjauksessa, mutta tämä ei aina ole mahdollista, koska kaikilla harjoittelun ohjaajilla ei ole imetysohjaajakoulutusta. Vuonna 2010 tehdyn imeväisruokintaselvityksen mukaan kyselyyn vastanneista terveydenhoitajista 53,3 %:lla oli imetysohjaajakoulutus ja 0,4 %:lla oli imetyskouluttajakoulutus (Uusitalo ym. 2012). Alueellisesti terveydenhoitajien osaamisessa on eroja, ja monissa ammattikorkeakouluissa toivottiin lisää imetyskouluttaja pätevyyden omaavia terveydenhoitajia opiskelijoiden ohjaamiseen. Sairaaloissa on imetysohjaajia, imetyskouluttajia ja IBCLC -tutkinnon (International Board Certified Lactation Consultant) suorittaneita kättilöitä ohjaajina, jolloin opiskelijan näyttökokeen tai ohjatun imetysohjaustilanteen arvioijana voi olla WHO:n/Unicefin suosituksen mukaisesti vähintään imetyskouluttaja. (WHO 2009, UNICEF 2009).

Imetysohjaajakoulutuksen suorittamisen jälkeen opiskelija voi täydentää osaamistaan imetyksestä ja imetysohjauksesta monella eri tavalla työpaikoilla tapahtuvasta muutaman tunnin kestoisesta koulutuksesta kansainväliseen imetyksen asiantuntija IBCLC -koulutukseen. Jokaisella terveydenhuollon ammattihenkilöllä on velvollisuus ylläpitää ja kehittää ammattitoiminnan edellyttämiä tietoja ja taitoja ja työnantajalla on vastuu luoda edellytykset ja rahoittaa täydennyskoulutusta. (Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994, STM 2004.) Ammattikorkeakoulujen tulisi tarjota täydennys- tai lisäkoulutusta kaikille lasta odottavien ja lapsiperheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille (THL 2015).

Imetysohjaaja voi suorittaa imetyskouluttajan pätevyyden ja tämän jälkeen hän voi toimia imetysohjaajien kouluttajana ja imetyskoordinaattorina. Imetyskouluttaja voi toimia myös asiantuntijana ja kehittäjänä imetysohjaukseen ja imetystukeen liittyvissä asioissa. Monessa sairaanhoitopiirissä työskentelee jo imetyskoordinaattoreita, joiden työnä on imetysohjauksen kehittäminen ja koordinoiminen omalla alueella.

Imetyskouluttajien koulutus on aloitettu Suomessa vuonna 1995 Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Sen jälkeen koulutusta on jatkanut Stadia-ammattikorkeakoulu vuosina 2000–2008 ja tämän jälkeen Metropolia Ammattikorkeakoulu. (Deufel & Montonen 2010, Kansallisen imetyksen edistämisen seurantaryhmä 2009.) Vuosien 2010–2016 aikana Metropolia Ammattikorkeakoulun vuosittain järjestämästä koulutuksesta on valmistunut yhteensä 131 imetyskouluttajaa (Hannula & Tuomola 2017). Tällä hetkellä imetyskou-

luttaja koulutuksen laajuus on 7,5 opintopistettä (Metropolia 2017). Vastausten perusteella useissa ammattikorkeakouluissa on liian vähän imetyskouluttajapätevyyden omaavia opettajia. Monissa ammattikorkeakouluissa oli toiveena tai suunnitelmissa kouluttajakoulutuksen saaminen useammalle opettajalle.

Terveystenhuollon asiantuntija voi kouluttautua imetyksen asiantuntijaksi tai erityisosaajaksi suorittamalla kansainvälisen imetyksen asiantuntija IBCLC -tutkinnon. Tutkinnon suorittaminen edellyttää riittävää työkokemusta imetysohjauksesta, teoriaopintoja sekä loppukokeen suorittamista. Keväällä 2017 Suomessa oli 14 IBCLC -tutkinnon suorittanutta imetyksen asiantuntijaa. (IBLCE 2017.) Tärkeää on, että sairaalan ja perusterveydenhuollon henkilökunta on koulutettu imetysohjaukseen ja imetykseen liittyvä lisä- ja täydennyskoulutus on jatkuvaa ja sen vaikuttavuutta seurataan. Henkilökunnassa tulisi olla imetysohjaajien lisäksi imetyskouluttajia ja IBCLC -tutkinnon suorittaneita imetysohjauksen asiantuntijoita erityistilanteita varten. (Kansallinen imetyksen edistämisen asiantuntijaryhmä 2009.)

Lähteet

- Deufel M. & Montonen E. 2010. Imetysohjauksen kehittämistä edistäviä menetelmiä. Teoksessa Deufel M. & Montonen E. (toim.) Onnistunut imetys. Duodecim. Helsinki.
- Hakulinen-Viitanen T. & Koskinen K. 2010. Naisten kokemuksia ja odotuksia imetystuesta. JBI Best Practice 14(7).
http://www.hotus.fi/system/files/BPIS_ennakko_2010-7.pdf
Luettu 30.1.2017
- Hannula L. & Tuomola T. 2017. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sähköpostiviesti 13.2.2017
- IBLCE 2017. International Board of Lactation Consultant Examiners <https://iblce.org/> Luettu 21.4.2017.
- Kansallinen imetyksen edistämisen asiantuntijaryhmä. 2009. Imetyksen edistäminen Suomessa. Toimintaohjelma 2009 – 2012. THL julkaisuja 32/2009. Yliopistopaino, Helsinki.
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994.
- Metropolia 2017. Imetyskouluttaja terveen ja sairaan vauvan imetyksen tukijana 7,5 op.
<http://www.metropolia.fi/koulutukset/taydennyskoulutus/sosiaali-ja-terveysala/koulutustarjonta/imetyskouluttajakoulutus/> Luettu 15.10.2017.
- Opetusministeriö. 2006. Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon. Koulutuksesta valmistuvien ammatillinen osaaminen, keskeiset opinnot ja vähimmäisopintopisteet. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:24.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/1iitteet/tr24pdf> Luettu 27.1.2017
- STM 2004. Terveydenhuollon täydennyskoulutussuositus, Sosiaali- ja terveysministeriö. STM Oppaita 2004:3, Helsinki.
- THL 2017. Imetysohjaajakoulutus. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola/vauvamyonteisyys-ja-vauvamyonteisyyssertifikaatti/imetysohjaajakoulutus Luettu 15.10.2017
- THL 2015. Lastenneuvolakäsikirja.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/lastenneuvalatyon-perusteet/henkilosto/perhetyontekija> Luettu 21.4.2017
- UNICEF 2009. Baby-friendly Hospital Initiative: Revised, Updated and Expanded for Integrated Care 2009.
https://www.unicef.org/nutrition/files/BFHI_2009_s1.pdf Luettu 21.4.2017
- Uusitalo L., Nyberg H., Pelkonen M., Sarlio-Lähteenkorva S., Hakulinen-Viitanen T. & Virtanen S. 2012. Imeväisikäisten ruokinta Suomessa 2010. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, Raportti 2012/8.
- WHO 2009.
http://www.who.int/nutrition/publications/infantfeeding/bfhi_trainingcourse_s3/en/ Luettu 23.4.2017